

אוצרות הדף היומי

הרב אברהם מרדכי וינשטוק

פורסם ב"המבשר תורני"

קוצים אני מכלה מן הכרם (בבא מציעא פג, ב)

המותר למסור גנב למשטרה?

לפני מספר שנים אירע שיהודי שומר תורה ומצוות נתפס על ידי שכניו וקרוביו כמה פעמים במעשי גניבה, שגרמו נזקים גדולים. האיש נשלח לייעוץ ולהכוונה, אך ככלב שב על קיאו חזר על מעשיו. בשלב מסוים הוחלט שאין ברירה אלא למוסרו למשטרה, על מנת שייאסר וישב בכלא, ואולי כך ישוב למוטב. השאלה נשלחה לבירור תורני בפני אחד מחשובי הדיינים זצ"ל, אם אכן מותר לנהוג כך.

בסוגייתנו מסופר שרבי אלעזר ברבי שמעון היה מוסר גנבים למלכות, שלח לו רבי יהושע בן קרחה "עד מתי אתה מוסר עמו של אלוקינו להריגה?! ורבי אלעזר ברבי שמעון השיב, "קוצים אני מכלה מן הכרם". אך רבי יהושע בן קרחה שב ושלח "יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו". כן מסופר בהמשך הסוגיא שרבי ישמעאל ברבי יוסי מונה על ידי המלך לתפוס גנבים וליסטים, מצאו אליהו הנביא ואף הוא שאלו, "עד מתי אתה מוסר עמו של אלוקינו להריגה", וכשרבי ישמעאל ברבי יוסי השיב שעושה כן בגזירת המלך, אמר לו אליהו שכפי שאביו – רבי יוסי ברח לאסיא, כן עליו לברוח ללוד.

ממעשים אלו מוכח לכאורה, שאין למסור לידי המלכות ליסטים וגנבים. ברם, לא כך מצינו בדברי רבותינו הראשונים. ב"שו"ת הרשב"א" (ג, שצג) פסק לבוררים שהתמנו לדון בדין כלשהוא, "שרשאים הם לקנוס קנס ממון או עונש הגוף, הכל לפי מה שיראה להם, וזה מקיים העולם. שאם אתם מעמידים הכל על הדינים הקצובים בתורה, ושלא לענוש אלא כמו שענשה התורה, בחבלות, וכיוצא בזה, נמצא העולם חרב, שהיינו צריכים עדים והתראה. וכמו שאמרו חז"ל (לעיל ל, ב) שלא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה. וכל שכן בחוצה לארץ, שאין דנים בה דיני קנסות, ונמצאו קלי דעת פורצים גדרו של עולם, נמצא העולם שמם. ולפיכך אם הבוררים רואים שצורך השעה לענוש ולקנוס ממון או גוף לתיקון המדינה ולצורך השעה - כדין עשו; וכל שכן כאשר יש להם רשות מהמלך לעשות כן. וכעניין ר' אלעזר בר' שמעון בריש פרק השוכר את הפועלים". אך מסייג, שהבוררים צריכים להתיישב בדברים, ולעשות מעשיהן ביישוב הדעת והתייעצות, ולהיות כוונתם בכל עת לשמים.

והרי שהרשב"א כן הסתמך על הנהגת רבי אלעזר ברבי שמעון, שלעיתים יש לנהוג בגנבים או שאר פושעים אף שלא כדין תורה, אם כך הוא צורך השעה ותיקון הדור.

באופן דומה פסק רבינו שמעון בן צמח – התשב"ץ בשאלה שהגיעה לפניו ("שו"ת תשב"ץ" ג, קסח). ראובן שהיה סגי-נהור, אירח לו לחברה את שמעון. היו לו לראובן כמו מרגליות שהיו

תפורות בבגדיו, אך לאחר תקופה בו התארח אצלו שמעון ואף לן אצלו – נעלמו אותן מרגליות. חשדו של העיור, נפל מיד אל שמעון שהוא שגנבם, בפרט לאור העובדה ששמעון כבר התפרסם כאיש רב מעללים. בני הקהילה בה אירע אותו מעשה פנו אל התשב"ץ שיורה להם כיצד לנהוג. והוא השיב להם, **"שידוע הוא כי הגונב אינו גונב בעדים ואם באנו לדון על פי עדים בכיוצא בזה תלקה מדת הדין. והרשות נתונה ביד כל דין בכל דור ודור לגדור גדרים בזה.** ואף מדין התלמוד מותר לעשות כן ומכין ועונשין שלא כדין כדי לגדור פרצות (יבמות ז, ב) וכל שכן כדי להציל עשוק מיד עושקו ונעלב מיד עולבו". **ולאור העובדה שבסיפור זה, נראה שאכן שמעון ניצל את עיוורותו של ראובן ועשקו, הדין נותן לאיים עליו ולהפחידו שכך וכך יענישוהו אם לא יודה.** והוא מביא שכך כתוב ב"ספר החושן" (סימן סד) בשם תשובת הרא"ש, בה מספר הרא"ש, **שאסר בבית הסוהר יהודי שאורח מצרי טען כנגדו שגנב ממנו, כיון שהיו ניכרים דברי אמת.** והרא"ש מסיים, **"ולא היה שר ומושל שפטרוהו. ואחר כך נמצאת הגנבה בידו וקלסוני כל הקהל ישמרם צור ויגאלם על זריזותי בזה"**.

הרי שהן הרשב"א, הן הרא"ש והן התשב"ץ התירו לנהוג בגנבים ופושעים אף שלא כדין תורה, משום תקנת העולם - שלא יתרבו פושעים וגנבים.

אך אם כן קמה וגם ניצבת הקושיה, **מפני מה מחו רבי יהושע בן קרחה ואליהו הנביא, ברבי אלעזר ברבי שמעון ורבי ישמעאל ברבי יוסי, על שנהגו שלא כדין תורה עם פושעים וליסטים ומסרום למלכות, הלא עשו כן כדי לגדור את פרצות הדור, וכפי שכך ראוי לעשות.**

היישוב לקושיא זו נמצא בתשובה אחרת של הרשב"א המובאת בבית יוסף (חושן משפט שפח, ח) הוא מבאר שחלילה לומר שרבי אלעזר ברבי שמעון ורבי ישמעאל ברבי יוסי היו טועים גמורים בדינים מפורשים, אך טענת רבי יהושע בן קרחה ואליהו הנביא כנגדם היתה, **שמחמת חסידותם היה להם להימנע מלהרוג בדבר שלא חייבה עליו התורה דין מיתה.** וכשקרא רבי יהושע בן קרחה לרבי אלעזר ברבי שמעון "חומץ בן יין", היינו משום שלא נהג בחסידות כאבותיו.

לנוכח בירור זה הסיק הדיין שדן בשאלה זו, **שמן הדין מותר למסור למשטרה את אותו גנב ופושע, אף שינהגו בו שלא לפי דין תורה, ובפרט שבזמננו הנידון קל יותר, שהרי לא יהרגוהו על אותה גניבה.**

(יודגש שאין במאמר זה משום פסק הלכה, ויש לדון בכל שאלה דומה בפני פוסק הלכה).